

SZÁZ ÉVE SZÜLETETT LENIN

PACH ZSIGMOND PÁL

Megnyitó

**a MTA Történettudományi Intézete tudományos ülésén,
Lenin születésének 100. évfordulója alkalmából***

Üdvözlöm Intézetünk munkatársait és tisztelt vendégeinket. Külön is üdvözlöm Erdey-Grúz Tibor elvtársat, Akadémiánk elnökét és T. Iszlamo-
mov elvtársat, aki moszkvai testvér-intézményünket képviseli körünkben. Köszöntöm mindazokat, akik V. I. Lenin születésének 100. évfordulója alkal-
mából rendezett tudományos ülésünkön megjelentek.

Kedves Elvtársak!

Amikor elhatároztuk mai összejövetelünk megtartását, nem az a cél lebe-
gett előttünk, hogy egy ünnepi emlékülés rendezésével dokumentáljuk elkötele-
zettségünket a lenini eszmék iránt. Ezt mi, történészek, csak munkánk egészével,
közvetlen, szerves folyamatával, hivatás szerinti tevékenységünk mindennapjai-
val tanúsíthatjuk.

Az sem volt szándékunkban, hogy a reprezentatív-protokolláris rendezvé-
nyek számát — amelyeknek persze, kivált ilyen kiemelkedő évfordulón, megvan
a maguk lényeges politikai-eszmei jelentősége — eggyel szaporítsuk. Ülésünket
kifejezetten munka-jellegűnek, sőt vita-jellegűnek szántuk.

Végül: természetesen nem vezetett olyan szándék sem, hogy a lenini életmű
egy részét valamiképpen kihalásítsuk, kisajátítsuk a történettudomány számára.
Hiszen Lenin egész hatalmas teoretikus-tudományos munkássága annyira
összefüggött gyakorlati-politikai tevékenységével, — elméleti oeuvre-jében
pedig történelem, filozófia, közgazdaságtudomány annyira összefonódott egy-
mással, annyira elváhatatlan, eltéphetetlen részét alkotja a társadalmi mozgás
egészére vonatkozó vizsgálatainak: annak a tudománynak, amelyet éppen
marxizmus-leninizmusnak nevezünk, — hogy minden merev szétválasztás
eleve mesterkélt, erőszakolt lenne.

Mégis, úgy éreztük: amint jogosult a marxizmus forrásait és alkotórészeit
megkülönböztetetten is tárgyalni és vizsgálni, úgy indokolt a lenini örökség
felmérését a történettudomány oldaláról külön is megközelíteni, vagy legalábbis
megkísérteni. Jogosult a kérdést önmagában is feltenni: mit jelentett a törté-
nelem tanulmányozása Lenin számára — mit jelent Lenin a történettudomány
számára.

Nagyonis indokolt feltenni ezt a kérdést ma Magyarországon, amely néhány
hete ünnepelte felszabadulásának negyedszázados fordulóját, — ahol a haladó
történettudomány maga is a felszabadulással lépett a nyílt porondra, — ahol
negyedszázada igyekszünk járni, több-kevesebb biztonsággal, több-kevesebb
sikerrel a marxi—lenini úton. Hazánkban, ahol harmadfél évtized feltáró és elemző
munkájának eredményeit számbavéve, most készülünk nemzeti történelmünk
egyetemes szemléletű, internacionalista szellemű, egységes koncepciójú, átfogó
igényű szintézisének megalkotására.

* Az ülésre 1970. ápr. 27-én került sor.

Nagyonis jogosult ezt a kérdést feltenni napjainkban, amikor történetkutatóink — a személyi kultusz, a dogmatizmus nyugőző zártságától szabadulva — a két világrendszer békés koegzisztenciájának és éles ideológiai konfrontációjának körülményei között, úgyszólván óráról-órára érintkezésbe kerülnek a polgári történetírással, annak műveivel, tendenciáival, képviselőivel. Napjainkban, amikor azt a feladatot kell teljesítenünk, hogy a modern szakmai metodika minden eredményét lenini módon kritikailag adaptálva, a tudományban is a legkorszerűbb fegyverzetet kovácsolva, szálljunk szembe a burzsoá ideológiai hatásokkal és tendenciákkal, járuljunk hozzá — erőnkhez képest — a marxista-leninista tudományosság prezentálásához-terjesztéséhez-propagandájához, az írott és nyomtatott szó eszközével csakúgy, mint az élőszó erejével, tudomány-szakunk nemzetközi találkozóinak, világkongresszusainak fórumain is.

Kedves Elvtársak!

A kérdés — Lenin és a történettudomány problematikája — persze önmagában is rendkívül gazdag, sokrétű, szerteágazó.

Megközelíthetjük akár a leghatároltabb keretek között a legdirektebb fogalmazásban: mit alkotott Lenin a szó szoros értelmében vett történetírás terén, a történelem és kortörténet tudományos művelésében, — például olyan gazdaságtörténeti munkáival mint A kapitalizmus fejlődése Oroszországban vagy az Imperializmus; olyan eszmetörténeti műveiben, mint az Állam és forradalom, vagy a „Baloldaliság” bevezető fejezetei.

Felfoghatjuk abban a már tágabb értelmezésben, milyen történeti témák kidolgozásához, a történettudomány milyen konkrét problémáinak megvilágításához-elemzéséhez nyújtott egészen közvetlen, hogy úgy mondjam, tárgyszerű segítséget, — mint például a tőkés agrárfejlődés típusai és variánsai, a demokratikus forradalom tendenciái az imperializmus korszakában, a szocialista forradalom objektív és szubjektív feltételei, a nemzeti fejlődés a tőkés és a szocialista viszonyok között.

De joggal szélesíthetjük ki a kérdést egészen odáig: hogyan fejlesztette-gazdagította Lenin a történelemfelfogás materialista elméletét — egész történezmunkánk teoretikus alapvetését —; miben látta a történelemmel való foglalkozás szerepét, funkcióját, értelmét, hasznosságát, — a történelem tanulságainak, vagy (hogy gyakran alkalmazott kifejezésével éljek) a „történelmi tapasztalatoknak” a jelentőségét, — a történelem útjelzéseit a jelen és a jövő számára.

Ehhez képest mai tudományos ülésünk anyagának felépítésére is több, legalábbis kétféle lehetőség kínálkozott: a tárgyi-tematikai és a metodológiai-módszertani megközelítés. Mint programunkból is kitetszik, kiindulásként a tematikai elrendezést választottuk, hiszen szakembereink, Intézetünk kutatói elsősorban egy-egy meghatározott történeti témában, problémakörben — a munkásmozgalomnak és a proletárforradalomnak, a kapitalista-imperialista gazdasági fejlődésnek, a nemzeti problematikának, az agrárkérdésnek, a kultúrtörténetnek a tárgykörében — mélyedtek el, tanulmányozták a legbelsőbban a lenini gondolatokat. De egyáltalán nem mondtunk le a metodológiai nézőpontról, a módszertani megközelítésről sem. Áll ez az átfogó jellegű fő előadásra csakúgy, mint a tárgyilag határolt korreferátumokra, amelyek mind metodológiai igénnyel is fellépnek. Örvendetes lenne, ha a hozzászólások, a vita — említettem: ülésünket kifejezetten munka-jellegűnek szántuk, mint az Intézetünkben folyó elméleti-ideológiai képzés soronlevő, ám különleges fontosságú konferenciáját — örvendetes lenne, ha a vita egyebek között az ilyen természetű fejtegetésekhez is hozzákapcsolódnék, továbbvinné, gazdagítaná azokat. Üd.

vös lenne, ha adalékokat nyújtana annak a legátfogóbb, legáltalánosabb és különösen jelentős kérdésnek a megválaszolásához: Lenin történelmi-kortörténelmi elemzéseiből hogyan szűrhetők le Lenin módszerének jellegzetes vonásai, — így is fogalmazhatjuk: mik a lenini módszer fő jellemzői.

A metodológiai-módszerbeli elmélyülés követelményét és feladatát annál is inkább magunk elé állíthatjuk, annál is inkább hangsúlyozhatjuk ez alkalommal is, mivel a közelebbi és távolabbi múltban nem egy ízben kellett megállapítanunk: a hazai történettudomány általános fejlődésével nem mindenkor és nem mindenben tartott lépést metodológiai előrehaladása, — a fontos és hasznos monográfiák és szakkutatások közzétételét alig vagy egyáltalán nem követi elméleti-módszertani tanulmányok publikálása. Olyan elméleti-módszertani tanulmányokra gondolok persze, amelyek nem a tárgyyszerű vizsgálódásoktól elszakadtan, általánosságokig szublimált absztrakciók ködköpenyébe burkolóznak, s nem is a klasszikus tételek deklarativ hangoztatásának sebezhetetlenséget kölcsönözni látszó vértetét öltik, hanem éppen a konkrét tényszerű kutatások, a mély teoretikus erudíció és az alkotói bátorság többszörös alapzatán állnak, — „többszörös, de éppen Lenin által megmutatottan, az ő példáján szemlélhetően olyannyira egységes fundamentumán nyugodnak. Olyan tanulmányokra gondolok, amelyek a történetírói gyakorlat újabb és újabb szakproblémáinak gyűjtőlencséjén át világítják meg és állítják a jelen és jövő távlataiba a történelmi elmélet és módszertan principiumait.

Mai tudományos ülésünk akkor tölti be igazán szerepét és rendeltetését, akkor lesz csakugyan méltó a lenini örökséghez, ha — a ma elhangzandókat gyümölcsöztetve s egyben azokon túlmutatva — újabb ösztönzéseket ad a magyar marxista történettudomány fejlődésének, elvi alapjai, módszertani fegyverzete, eszmei hatása erősítésének, — a történelmi tapasztalatok Lenin módján való hasznosításának.